



IOANA COSTA

In memoriam Cezar Papacostea

Opera lui Cezar Papacostea a așteptat prea mult pentru a fi reeditată: cu atât mai mult, acum – când se împlinesc 130 de ani de la nașterea lui și 80 de la prea grabnica plecare – avem datoria și privilegiul de a ne apropia de unul dintre fondatorii filologiei clasice românești. Cele trei texte reeditate de Muzeul Literaturii Române, în colecția Primordialia, sunt de factură diferită și conturează portretul exemplar al unui om în care filologia clasică definește excelența profesională și, nu mai puțin, un mod de viață, o asumare totală a culturii antice în plan personal, uman.

Din moștenirea lăsată de Cezar Papacostea filologiei clasice, am aminti mai întâi doar două elemente care, fără a avea nevoie de comentarii, sugerează dimensiunile personalității lui științifice: i se datorează introducerea în România a pronunțării erasmice a limbii vechi grecești și, deopotrivă, geneza graduală a *Revistei clasice* (care apăruse în 1929, prin fuzionarea revistei întemeiate în 1926, la Craiova, de Nicolae Herescu, *Favonius*, cu cea fondată, în 1926, de Cezar Papacostea, Iuliu Valaori și Dimitrie Evolveanu, *Orpheus*).

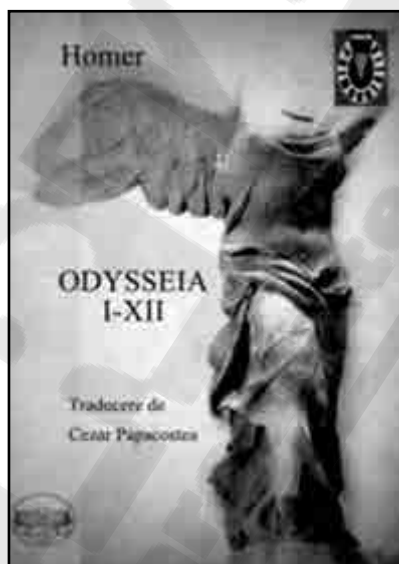
Tripticul textelor reeditate în 2013 și 2015 ne pune dinainte un traducător a cărui rigoare de elenist este învăluită în farmecul unui vocabular de basm (prima jumătate a *Odyseiei*, 1929), un filolog deplin care înfruntă, ferm și nuanțat, întregul gândirii grecești, într-un parcurs de la omenirea primitivă la lumea egiptenilor, babilonienilor și evreilor, ca fundament al lumii noastre (*Evoluția gândirii la greci*, 1927, o reelaborare a tezei de doctorat susținute în



1922, *Tradiție și cugetare în literatura greacă*, a cărei schiță se găsea în studiul *Între divin și uman. O problemă a culturii elenice*, publicat în 1921) și un om care își împlinește datoria de prieten, asumată cu un devotament cald ce se transformă – acum, mai mult decât oricând – într-o lecție de viață (*Ștefan Zeletin. Viața și opera lui*, 1935).

Două detalii privind textele reeditate în 2015: cititorul poate fi mirat de abundența termenilor marcați de autor cu italice; este un mod de nuanțare a discursului, descinzând direct dintr-o deprindere didactică, o apropiere fermecătoare (și călăuzitoare) de publicul care ascultă și de publicul care citește. La rândul lor, bibliografiile care încheie fiecare capitol mare al *Evoluției gândirii la greci* – ordonate cronologic, nu alfabetic, cu intrări simplificate – vădesc o familiaritate firească, neostentativă, care este deopotrivă a autorului și a publicului căruia i se adresează.

Ne uităm înspre jumătatea de *Odysseie* rămasă de la Cezar Papacostea cu sufletul îndoit, un ochi plânge, un ochi râde. Această primă asumare extinsă a hexametrlui dactilic în transpunerea românească a *Odysseiei*, publicată de Cezar Papacostea în 1929 și precedată de apariții în periodice începând cu anul 1910, a rămas vreme de aproape șaptezeci de ani o încercare singulară de a pune cuvintele limbii noastre în curgerea dactilică a peripețiilor ce-l aveau ca erou pe regele Itacăi. Melodia aparte a acestei traduceri nu ține însă doar de ritmul aparent străin al versurilor, ci vine din îmbrățișarea firească a poveștii homerice prin vorbele și personajele basmului românesc, tărâm al zânelor și crailor. Opțiunile lexicale ale traducătorului sunt în bună măsură impuse de structura metrică; dincolo de aceasta, se simte însă vigoarea poetică a textului românesc, în care arhaismele, regionalismele bine alese, formele aparte ale unor cuvinte parcă anume create trăiesc o viață poetică independentă de hexametrlul dactilic. Limba homerică însăși are de altfel origini care nu țin numai de stratul lingvistic, fiind în egală măsură rezultatul, îndelung decantat, al locuirii într-o





De la st. la dr. Șerban Papacostea, Nicolae Șerban Tanașoca, Ioana Costa, Daniela Nenciulescu

lume poetică. Realitate lingvistică aparte, inexistentă în stare naturală, limba homerică a fost filtrată de generații neștiute de rapsozi și s-a fixat la un moment dat într-o formă apropiată de cea ajunsă până la noi; s-a transformat cu timpul într-un limbaj în sine, capabil să ne transfere în lumea epopeică prin simpla sa rostire, ca o incantație.

Jumătatea de *Odysseie* ne mai dă o lecție, chiar dacă planul acesta nu a fost al traducătorului, ci al destinului. Anticii urmăreau tragediile știindu-le bine desfășurarea și deznodământul: se puteau dedica astfel pe de-a-ntregul luminii în care își învăluia fiecare autor textul. Deopotrivă cu ei, putem degusta pe îndelete *Odysseia* cunoscută, zăbovind la cuvintele alese cu har și la versul care se țese curat, fără să dezvăluie efortul turnării într-un ritm ce părea, mai înainte, străin. Oprit la mijloc, basmul nostru homeric îl lasă pe Odiseu la capătul istorisirilor de la curtea feacilor, în ajunul întoarcerii acasă, îl lasă pe Telemah călător în căutarea tatălui, o lasă pe Penelopa asaltată de pețitori, de dorul de soț și de sfâșierea maternă, îi lasă pe feaci încă nepedepsiți de Poseidon cu stânca ce i-a închis departe de lume. Neîncheiată, povestea rămâne vie, părând gata să se lase oricând depănată mai departe.